

DOORGEVEN – TRADITIE VAN GENERATIE OP GENERATIE

Het doorgeven van ervaringen en tradities aan een volgende generatie is essentieel voor het voortbestaan van elke groep mensen. Op de Dag van het Jodendom 2018 willen we kijken naar de betekenis van het doorgeven van de traditie in het Jodendom en het christendom. Terwijl we bezig waren met het voorbereiden van dit materiaal, bleek hoe rijk het onderwerp 'doorgeven' is. Om maar een paar vragen te noemen die hierbij opkwamen: Wat geven we eigenlijk door? Wat bedoelen we precies met 'Joodse traditie' en 'christelijke traditie'? Betekent 'traditie' voor iedere Jood of christen hetzelfde? Wie geeft de traditie door? Waar gebeurt dat, en hoe? Wat is 'leren' eigenlijk? Wat betekent 'leren' voor het kind of de leerling? Wat betekenen leren en opvoeden voor de opvoeder of leraar? Vanwege de breedte van het onderwerp heeft werkgroep Dag van het Jodendom er voor gekozen in 2018 basale vragen rond 'traditie' en 'geloofsopvoeding' aan de orde te stellen, en in 2019 dieper in te gaan op de didactische en pedagogische aspecten van het leren.

In dit materiaal dat hier voor u ligt bieden we informatie over initiatieriten en (geloofs-)opvoeding in Jodendom en christendom. Het accent ligt echter op verkennende vragen in rond het begrip 'traditie'. Aan de hand van fragmenten uit interviews komen verschillende ervaringen met en visies op 'traditie' in het Jodendom en het doorgeven van die traditie aan de orde. Voor de meeste van deze fragmenten konden we een beroep doen op het boekje *Le dor wador*, een uitgave van de Liberaal-Joodse Gemeente Rotterdam. Daarnaast verwijzen we naar enkele documentaires van de Joodse Omroep, die op internet te vinden zijn. Door middel van een quiz en verschillende werkvormen laten we de doelgroep vooral zelf aan het woord komen. Wat zijn de ervaringen van de deelnemers aan het gesprek met het doorgeven van traditie? Wat betekent de (katholieke) traditie voor hen? Wat hebben ze van thuis meegekregen en meegenomen, wat hebben ze achtergelaten? En: wat herkennen ze in de ervaringen van Joden?

Doel van de 'gespreksstof'.

Doel van deze gespreksstof is om aan de hand van een voor Jodendom en christendom relevant en voor de doelgroep herkenbaar thema, het Jodendom ter sprake te brengen. Op deze manier hopen we de kennis van en interesse voor het Jodendom als levende traditie onder christenen, met name onder katholieken, te stimuleren.

Opzet en doelgroep

Het materiaal bestaat uit een aantal op zichzelf staande suggesties voor een (geloofs-)gesprek, die wel gecombineerd kunnen worden. Bij een aantal van deze suggesties worden tips gegeven voor extra materialen en artikelen, die grotendeels te vinden zijn op internet. Mocht u dus na een gespreksavond besluiten tot een vervoliprogramma, dan kunt u hiermee aan de slag. De quiz op blz. 2 is bedoeld als opwarmer en kan bij elk van de gesprekssuggesties gebruikt worden.

Het aangeboden materiaal kan voor een scala aan doelgroepen gebruikt worden, maar is voor twee doelgroepen in het bijzonder relevant:

- 1) groepen ouders – bijvoorbeeld van dopelingen, communicantjes, vormelingen;
- 2) groepen grootouders.

In verband met de verschillende referentiekaders van de generaties verdient het de voorkeur generatiegenoten eerst onderling in gesprek te laten komen. Daarna kan er eventueel gekozen worden voor een gesprek tussen de generaties.

Het materiaal is zo opgezet, dat het met eventuele kleine aanpassingen ook in oecumenisch verband en –idealiter- in een gespreksgroep van Joden en christenen gebruikt kan worden.

OPWARMER: QUIZ

Vink uw antwoord aan en bedenk waarom u dit antwoord hebt gekozen.

Vraag 1

Het 1^e scheppingsverhaal in de bijbel

- a) is echt zo gebeurd
- b) is een sprookje
- c) vertelt over ordening en verwondering

Vraag 2

De tien geboden die Mozes heeft ontvangen

- a) zijn door Jezus vervangen door het grote dubbelgebod
- b) zijn door de kerk afgeschaft
- c) zijn uitgangspunt voor alle ethiek (leer over waarden en normen)

Vraag 3

Bidden doe je

- a) met vastgestelde woorden
- b) met heel je lijf en leden
- c) in persoonlijk gekozen gebaren en woorden

Vraag 4

Welke tekens van religiositeit/religieuze voorwerpen hebt u thuis?

Voor de begeleider

Niet alles hoeft uitvoerig besproken te worden, het gaat om het peilen van de groep. Wat valt op in de antwoorden? Zijn ze gevarieerd? Bij religieuze voorwerpen: hoe ben je daaraan gekomen? Hierop kan later teruggegrepen worden: Wat betekenen die voorwerpen voor je?

1. JOOD-ZIJN EN CHRISTEN-ZIJN – WAT BETEKENT DAT?

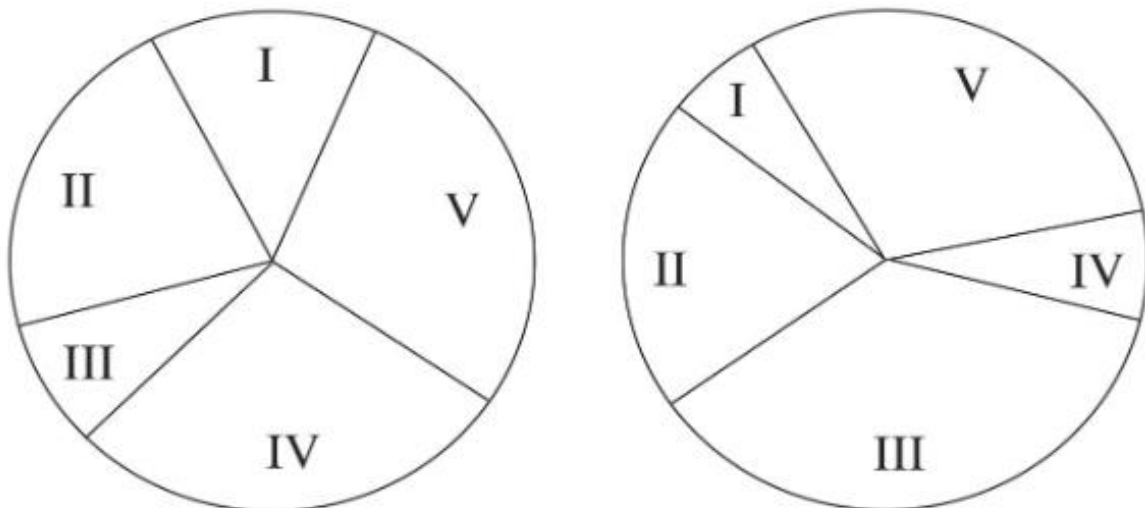
Doorgeven – de traditie doorgeven, van generatie tot generatie – daarover gaat het in dit werkmateriaal. Maar wat houdt die traditie precies in? Wat betekent Joods-zijn? En wat hoort volgens u bij katholiek-zijn?

De Joodse onderzoeker en publicist Ido Abram heeft in zijn proefschrift *Joodse traditie als permanent leren* de zogeheten ‘schijf van vijf’ van **de Joodse identiteit in Nederland** ontwikkeld.

Hij onderscheidt daarin de volgende elementen:

- I = de Joodse religie, cultuur en traditie;
- II = Israël, Zionsverlangen en zionisme;
- III = de Sjoa en antisemitisme, vervolging en overleving;
- IV = iemands persoonlijke levensgeschiedenis;
- V = de Nederlandse cultuur en omgeving.

In tegenstelling tot wat veel niet-Joden denken is Jodendom meer dan religie alleen. Het omvat ook cultuur, de ervaring van de geschiedenis, de band met de staat Israël en de manier waarop je als minderheid leeft in de Nederlandse omgeving. Veel Joden ervaren het Joods-zijn vooral als lotsverbondenheid: het feit dat ze deel uitmaken van een gemeenschappelijke geschiedenis. Hoe en in hoeverre de verschillende elementen van Joodse identiteit iemands eigen Joodse identiteit vormen, verschilt per persoon. Zo zijn er niet-religieuze Joden die toch hechten aan het vieren van de Joodse feest- en gedenkdagen. De grafieken hieronder geven twee voorbeelden van een persoonlijke Schijf van vijf.

Bron: I. Abram, Het raadsel van de Joodse identiteit.

Voor de begeleider

- a) Bekijk samen deze twee voorbeelden van de 'Schijf van vijf van de Joodse identiteit'. Wat zeggen deze voorbeelden volgens u over de zelfdefinitie en achtergrond van de personen achter deze diagrammen?
- b) Een heldere tekst over de Joodse identiteit, waarin ook de Schijf van vijf ter sprake komt, is te vinden op de website Jonet: <https://jonet.nl/jodendom/> Voor een uitgebreider leermoment over het Jodendom zou deze tekst besproken kunnen worden.
- c) Lees samen het interview met Ronit Palache in het NRC van 24 november 2016, 'Ik heb een liberaal hoofd en een religieus hart', <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/24/ik-heb-een-liberaal-hoofd-en-een-religieus-hart-5457366-a1533371> Wat is belangrijk voor haar Joodse identiteit? Welke spanningen beschrijft ze? Zijn er zaken in haar verhaal die u als christen/katholiek ook herkent?

Verder lezen

Zie voor een uitvoerige uitleg van de schijf van vijf de website van Stichting Leren <http://stichtingleren.nl/stichtingleren/downloads/Schijf%20van%205%20-%20Het%20raadsel%20van%20de%20joodse%20identiteit%20-%20jan2006.pdf>

Op deze website vindt u ook het volledige boek *Joodse traditie als permanent leren* <http://www.stichtingleren.nl/download/>

Zie verder: Dijkhuizen, B., Hené, M. & Robberts, H. (Red.). (2017). *Le dor wador. Over de betekenis van de Joodse traditie voor verschillende generaties*. Rotterdam: Liberaal Joodse Gemeente Rotterdam.

Katholieke identiteit – wat is dat?

Wat geldt voor Joden, geldt in zekere zin ook voor katholieken. Christendom/katholicisme is per definitie een religie, maar ook daarin leggen gelovigen verschillende accenten. Waar de ene katholiek bijvoorbeeld Mariaverering belangrijk vindt, voelt de ander zich meer thuis bij de Franciscaanse spiritualiteit. Mensen die katholiek zijn opgevoed maar niet meer zo kerkelijk zijn, spreken vaak nog wel over de geuren en klanken van de mis (bijvoorbeeld de nachtmis met Kerstmis, waar ze met hun ouders heengingen), zonder dat ze daar voor zichzelf nog een specifiek religieuze betekenis aan geven. Voor anderen is katholicisme een vorm van cultuur, die tot uiting komt in feesten en rituelen, in het carnaval bijvoorbeeld. Voor weer anderen heeft christendom vooral te maken met bepaalde waarden en normen, of met geloofsverhalen. Kortom: wie aan een katholiek vraagt wat het katholicisme voor hem of haar betekent, krijgt verschillende antwoorden. Katholieken hebben zo hun eigen 'schijf' van het katholicisme.

Vraag: Hoe zit het eigenlijk met de 'Katholieke schijf van vijf' van de deelnemers aan deze bijeenkomst? Dat kun u nu onderzoeken.

Uitgangspunt voor het zoeken naar de eigen 'Schijf van vijf' vormt de volgende stelling:

Mijn kind gaat /ging naar een katholieke/confessionele school vanwege :

- a. waarden en normen
- b. geloofsverhalen
- c. geschiedenis en cultuur
- d. persoonlijke aandacht voor kind (en ouder)
- e. speciale manier van onderwijs

Maak nu uw persoonlijke 'Schijf van vijf'. Dat werkt als volgt:

Stap 1: Vul onderstaand schema in. Wat u het belangrijkste vindt, geeft u de meeste punten.

Stap 2: Tel de toegekende punten op, dit is het totaal.

Stap 3: Deel de getallen van de afzonderlijke vragen elk door het totaal en zet deze getallen om in procenten.

Voorbeeld: u hebt een totaal van 11 punten. Bij c. cultuur hebt u 2 (= 2 punten) ingevuld. Het belang dat u hieraan hecht is dus $2:11 = 0,18 = 18\%$.

Stap 4: Teken op een blad papier een cirkel (gebruik hiervoor een schotelkje). Deel deze cirkel dit met potlood in vier taartpunten en halveer die. U hebt nu acht taartpunten van elk 12,5 %.

Gebruik dit raster om uw persoonlijke Schijf-van-vijf te tekenen. Het gaat er uiteraard niet om dat alles tot op de millimeter klopt!

Stap 5: Bent u tevreden, teken dan de lijnen definitief met stift of pen en schrijf in de verschillende taartpunten het bijbehorende woord (zie a-e in het schema).

*Als je dat wilt, kun je dit doen met een computer: zet het schema hieronder d.m.v. de Word-functie Invoegen-grafiek-cirkelgrafiek om in een cirkel-presentatie.

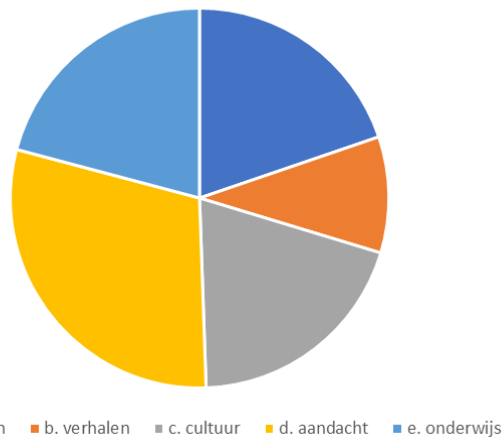
Belang /aantal punten	niet = 0	beetje = 1	gemiddeld = 2	tamelijk =3	heel erg = 4
a. waarden					
b. verhalen					
c. cultuur					
d. aandacht					
e. onderwijs					
Totaal					

Voorbeeld:

Belang /aantal punten	niet = 0	beetje = 1	gemiddeld = 2	tamelijk =3	heel erg = 4
a. waarden				3 = 27%	
b. verhalen		1 = 9%			
c. cultuur			2 = 18 %		
d. aandacht				3 = 28 %*	
e. onderwijs			2 = 18 %		
Totaal = 11 = 100 %					

* toegevoegd 1% ter correctie

Mijn katholieke Schijf-van-vijf

2. VAN GENERATIE OP GENERATIE – DOORGEVEN IN JODENDOM EN CHRISTENDOM

Geloof doorgeven in het christendom

Waar begint het doorgeven van het geloof? Vraag je dit aan de gemiddelde katholiek, dan zal die eerst wijzen op het sacrament van de doop. Door dit ritueel wordt iemand kind van God en lid van de kerkgemeenschap. Oorspronkelijk werden alleen volwassenen gedoopt, en in sommige christelijke gemeenschappen is dat nog zo. In de katholieke kerk is de kinderdoop gebruikelijk. Meestal wordt een kind als baby al gedoopt.

6

Dopen vindt plaats in de kerk, in bijzondere situaties ook wel elders, bijvoorbeeld thuis of in een ziekenhuis. Maar altijd geldt: de doop is een eerste stap op de weg naar volwaardig lid-zijn van de kerk. Je bent pas echt deel van de gemeenschap in Christus als je deelneemt aan de eucharistie en als je het sacrament van het vormsel ontvangen hebt.

Oorspronkelijk was er sprake van één ongedeeld ritueel: doop, vormsel en het deelnemen aan de eucharistie. Deze inwijding vond pas plaats nadat je aangenomen was als leerling en je geleerd had over het christendom. Als leerling werd je 'catechumeen' genoemd. Wat ook bij de inwijding hoorde, was het krijgen van een nieuwe naam, zoals nu nog gebruikelijk is bij religieuze orden. Later zijn doop, vormsel en eerste deelname aan eucharistie uit elkaar gehaald. Tegenwoordig word je als katholiek meestal als baby gedoopt, neem je als je ongeveer zeven jaar oud bent voor het eerst deel aan de eucharistie (= de eerste heilige communie) en word je gevormd als je 12-14 jaar oud bent.

Het opgenomen worden in de geloofsgemeenschap omvat natuurlijk meer dan de drie schakelmomenten doop, eerste communie en vormsel, en de zondagse kerkgang. Van geloofsopvoeding kan pas sprake zijn als het geloof thuis en in het dagelijks leven op een of andere manier voorgeleefd wordt. Dat houdt onder andere in dat kinderen vertrouwd gemaakt worden met bidden en belangrijke gebeden, met Bijbelverhalen, met het vieren van de christelijke feesten en rituelen. Wat die rituelen betreft: het christendom en met name het catholicisme is ook een godsdienst van doen, van rituelen en handelingen. Denk alleen al aan het opsteken van een kaarsje en het opstaan en knielen bij het lezen en bidden. Maar katholiek-zijn is misschien het best te omschrijven als een 'levensvisie' of 'levensstijl'. In zijn boek *Leven van wat komt. Een katholiek uitzicht op de samenleving* schrijft theoloog Eric Borgman hierover: "Katholieken zien geen andere

dingen dan andere mensen, maar zij kijken anders naar de dingen.” Die ‘andere’ blik krijg je niet vanzelf, je ontwikkelt hem, door te verwerken wat je van anderen aangereikt krijgt.

Zo’n vijftig jaar geleden was meegenomen worden dus meedoen in het geloof min of meer vanzelfsprekend. Naar gelang je leeftijd deed je mee met de volwassenen. Er werd thuis niet over het geloof gepraat, het geloof werd gewoon voorgeleefd, gedaan. Nu ligt dat anders. Het is niet meer ‘gewoon’ om bij de kerk te horen. Veel rituelen van vroeger zijn verdwenen. Katholieke scholen bereiden nog maar zelden voor op de eerste communie of het vormsel. Katholiek zijn is meer een bewuste keuze geworden, en de geloofsopvoeding dus ook. In de kerk zijn meestal speciale werkgroepen die de kinderen voorbereiden op de eerste communie of het sacrament van het vormsel. Daarbij worden zoveel mogelijk ook de ouders betrokken. Want de ouders zitten vaak verlegen met de geloofsopvoeding, zelfs als ze bewust gekozen hebben voor kerk en geloof.

Zoals we al schreven: geloofsopvoeding is niet alleen een kwestie van kerkelijke rituelen. Bidden, verhalen vertellen, rituelen thuis – het hoort er allemaal bij. Maar hoe doe je dat als ouder, als ook jij van huis uit weinig ervaren hebt wat het christelijk geloof inhoudt en hoe je daar woorden en gebaren voor vindt? Om ouders en andere opvoeders te ondersteunen zijn er vanuit katholieke uitgeverijen, werkgroepen en bisdommen allerlei materialen en methoden ontwikkeld. Een aantal daarvan is ook op internet te vinden.

Zie voor voorbeelden van methoden en materialen o.a. <https://www.gelovethuis.nl> en de website van Adveniat: https://www.adveniat.nl/pagina/902/kind_jeugd
Zie verder: https://wikikids.nl/Rooms-Katholieke_Kerk
<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/religie/87072>
<http://www.venstersopkatholiekgeloven.nl>

Traditie doorgeven in het Jodendom

Waar begint het doorgeven van de traditie in het Jodendom? Uit de schijf van vijf hebben we al iets kunnen leren over een wezenlijk verschil tussen Jodendom en christendom: Jodendom is niet alleen een religie, het is ook een culturele traditie, een volk, een gemeenschappelijke geschiedenis. Anders dan het christendom, word je als Jood of Jodin geboren. Hoe je aan dit Jodendom invulling geeft, is voor ieder anders. Net zomin als iedere katholiek dezelfde religieuze opvoeding krijgt, bestaat er één standaard religieus-Joodse opvoeding. Bovendien bestaan er, net als in het christendom, binnen het religieuze Jodendom verschillende groepen en stromingen; op blz. 8 kunt u hier meer over lezen. Maar binnen de Joodse religieuze opvoeding zijn – net als in het christendom - wel vaste elementen aan te wijzen.

Zoals gezegd: je wordt als Jood of Jodin geboren. Op de achtste dag na de geboorte wordt een jongetje [besneden](#), ten teken dat hij opgenomen wordt in het verbond van God met het volk Israël. Daarom wordt de besnijdenis, ‘brit mila’ genoemd, het ‘Verbond van de Besnijdenis’. Vaak wordt dan de naam van het jongetje bekend gemaakt. Ook seculiere Joden houden vaak vast aan besnijdenis. Traditioneel wordt de vader na de geboorte van een dochter gelukgewenst in de sjoel (= synagoge) en wordt de naam van het kind bekend gemaakt. Behalve de bekendmaking van de naam was er voor meisjes vroeger geen speciaal ritueel. Tegenwoordig wordt in verschillende Joodse gemeenschappen gezocht naar eigentijdse rituelen die, parallel met de besnijdenis, het binnentreden van het meisje in het verbond met de aartsvaders en -moeders benadrukken.

Kinderen worden thuis en in de gemeenschap meegenomen in het Joodse leven. Als een meisje 12 jaar oud is en een jongen 13 worden zij in religieuze zin volwassen. Zij worden dan [bat mitzwa](#) (meisje) respectievelijk [bar mitzwa](#) (jongen). Dat betekent dat zij van nu af zelf verantwoordelijk zijn voor het houden van de religieuze geboden. Deze mijlpaal wordt gevierd met de nodige rituelen, waarvan het voor de eerste keer voorlezen uit de Tora in de synagoge de belangrijkste is. Traditioneel bestond er alleen een ritueel voor jongens, en binnen de huidige orthodoxie is er tot op de dag van vandaag onderscheid het ritueel voor jongens en meisjes. Daar zijn het alleen de jongens die in sjoel voorlezen uit de Tora. In het liberale of progressieve Jodendom maakt men dit onderscheid niet. Let wel: bar mitzwa en bat mitzwa zijn aanduidingen voor de religieuze volwassenheid, niet voor het ritueel. Ook als je dit niet zou vieren, word je bar mitzwa en bat mitzwa! Maar in analogie aan het christelijke vormsel wordt dit bar/bat mitzwa worden vaak met het ritueel vereenzelvigd en spreekt men zelfs van 'bar mitzwa doen'. Daar zal ook het feit aan bijgedragen hebben dat bar/bat mitzwa gepaard gaat met uitgebreide festiviteiten en niet zelden indrukwekkende cadeaus.

In het Jodendom is het gezin de plaats bij uitstek waar kinderen ingewijd en meegenomen worden in traditie. De sjoel is van secundair belang. Vergeleken met het christendom ligt in het Jodendom meer het accent op het praktisch handelen: rituelen, geboden rond alle facetten van het dagelijks leven, dagelijkse gebeden en de wekelijkse sjabbat. De feest- en gedenkdagen, met uitzondering van Grote Verzoendag, worden op de eerst plaats thuis gevierd. Ook het gewone dag- week- en jaarritme heeft dus religieuze betekenis. In orthodoxe gezinnen is het dagelijks leven doortrokken van religieuze handelingen en betekenis. Wat je kookt en eet, hoe je je kleedt, hoe je je dag indeelt: alles doe je volgens de mitzwot = geboden uit de Tora. In liberale gezinnen gaat men op een andere manier om met voedsel- en reinheidsvoorschriften, maar dat neemt niet weg dat ook hier kinderen thuis vertrouwd gemaakt worden met gebeden en gebruiken, bijvoorbeeld rond sjabbat en de feestdagen. Om de Joodse opvoeding te ondersteunen, bestaat er Joods onderwijs, echter alleen in Amsterdam. De meeste Joodse kinderen gaan, zeker die buiten Amsterdam, gaan naar het openbare onderwijs of naar een school op een andere levensbeschouwelijke of pedagogische grondslag.

In Nederland vormen de Joden een kleine minderheid van hooguit een paar promille van de totale bevolking. Door de Sjoa is de vroegere vanzelfsprekendheid om in een Joodse omgeving op te groeien verdwenen. Dit betekent dat de rol van het gezin nog groter is geworden. Bovendien is de Nederlandse samenleving in haar geheel sterk gesecculariseerd. Dat heeft ook zijn weerslag op de Joodse gemeenschap. Voor veel Joodse ouders is het doorgeven van de traditie geen vertrouwde zaak meer. Vaak zijn ze zelf zoekend naar een invulling van hun Joodse identiteit en hebben ze geen sterke binding met de gemeenschap. Veel Joodse ouders worstelen dus met dezelfde vragen als katholieke ouders: wat betekent mijn achtergrond eigenlijk voor mijzelf en mijn familie? Wat wil ik doorgeven aan mijn kinderen? Hoe doe ik dat? Waar vind ik steun daarbij?

In een aantal plaatsen in Nederland worden door het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap (orthodox) en het Verbond voor Progressief Jodendom in Nederland (liberaal) Joodse lessen georganiseerd, waarin kinderen spelenderwijs les krijgen over de verschillende aspecten van het Jodendom en ze Hebreeuws leren. Het NIK heeft een speciale afdeling onderwijs, materiaal voor de [Joodse lessen](#) van het Verbond voor Progressief Jodendom wordt ontwikkeld door het Liberaal landelijk Onderwijscentrum [Rimon](#) (Hebreeuws voor 'granaatappel'). Ook ontwikkelen Joodse organisaties en gemeenschappen materialen en methoden om ouders en opvoeders te ondersteunen. Een orthodox-Joods voorbeeld hiervan is het online-kinderproject [JELED](#) (Hebreeuws voor 'kind').

3. TERUGKIJKEN OP MIJN GELOOFSOPVOEDING

Nadat we stilgestaan hebben bij de grote lijnen van het doorgeven van de traditie in christendom en Jodendom is nu de vraag wat we zelf meegekregen hebben aan religieuze traditie.

Denk voor uzelf na over de volgende vragen en vul dan het schema hieronder in.

- Wat heb jij in je opvoeding meegekregen aan traditie/geloof? Heb je iets gemist?
- Wat is in jouw leven nu van waarde? Wat bewaar je toch maar? Wat heb je weggedaan?

NU VAN WAARDE VOOR MIJ 	(NOG) NIET WEGGEDAAN 	ACHTER MIJ GELATEN

Voor de begeleider

1) Spreek aan de hand van de ingevulde schema's met uw gesprekspartners over hun geloofsoepvoeding en de invloed daarop in hun leven. Stel vragen als:

- Welke dingen heb je meegekregen?
- Wat heb je zelf opgepikt? En achter je gelaten?
- Wanneer heb je dit opgepikt of achter je gelaten? Hoe kwam dat?

2) Vat hierna het gesprek samen: Wat herkent men van elkaar? Welke momenten en ervaringen zijn cruciaal?

4. TERUGKIJKEN – JOODSE VERHALEN

Mogelijkheid 1: beeldmateriaal

In 2012 zonde de Joodse Omroep 'De appel valt' uit: <https://tvblik.nl/de-appel-valt-/de-appel-valt->. In deze serie korte documentaires vertellen inmiddels jongvolwassenen over de invloed van hun opvoeding op hun leven als volwassene. Wat nemen ze mee, wat laten ze achter zich? Welke keuzen maken ze zelf? In hoeverre volgen ze het voetspoor van hun ouders?

Bekijk een gedeelte van een documentaire (zie onder) en vul daarbij het schema in.

NU VAN WAARDE VOOR HEM/HAAR 	(NOG) NIET WEGGEDAAN 	ACHTER ZICH GELATEN

Voor de begeleider

Selecteer een fragment van een van de volgende uitzendingen:

De appel valt – de familie De Boer: https://www.npo.nl/de-appel-valt/20-12-2012/POW_00553808

De appel valt – de familie Oren: https://www.npo.nl/de-appel-valt/29-11-2012/POW_00553046

Laat de deelnemers het bovenstaande schema invullen en ga daarover in gesprek. Stel vragen als:

Wat hebben de kinderen meegekregen?

Wat hebben ze zelf opgepikt of achter zich gelaten?

Wanneer hebben ze dit opgepikt/achter zich gelaten? Hoe kwam dat?

Wat herkent u als christen in het verhaal van deze Joodse jongvolwassenen en hun ouders?

Wat herkent u in dit filmpje aan elementen uit de 'Schijf van vijf van de Joodse identiteit' die eerder aan de orde is gekomen? En wat herkent u aan het doorgeven in uw eigen familie?

Mogelijkheid 2: citaten

Uit de citaten hieronder kiest u er vier. Vul aan de hand hiervan het schema op blz. 13 in.

Citaat 1

“Hoe gebeurt concreet de godsdienstige opvoeding in het gezin? Joods leven dus, ouders zowel als de kinderen! De beste wijze om je kinderen ook in religieuze zin behalve te voeden ook op-te-voeden is ze het voordoen, voorleven. Zeker bij het halen van de boodschappen voor de Sjabbatmaaltijd, dan in bad gaan en je mooiste kleren aantrekken, het voorbereiden van de Sjabbat, het dekken van de Sjabbestafel*, het klaarzetten van de Sjabbatkaarsen, Sjabbesbrood onder een speciaal kleedje op tafel plaatsen, de Sjabbeswijn klaar zetten, de Sjabbatmaaltijd voorbereiden. En zo gaat dat dan met alles als je kinderen hebt en met hen samen leeft. Je doet niet alleen Joods, je bent Joods geboren! Toen onze dochters 12 jaar werden en hun religieuze jeugd met twee prachtige Bat Mitzwot* afsloten namen zij zelf de verantwoordelijkheid voor hun eigen, menselijke vervolg, in hun handen. Wij als ouders waren klaar met die fase.

De kinderen komen nog steeds, met echtgenoot en vriend, naar ons in sjoel als de Hoge Feestdagen* aan de beurt zijn en beleven de diensten met ons mee. Pesach is altijd een grote maaltijd met vele gasten van alle kanten, dus ook niet-Joodse vrienden en vriendinnen.”

Citaat 2

“Als je je Jodendom aan kinderen wilt overbrengen, moet je alle vijf zintuigen laten gebruiken. Challe* proeven en ruiken. De letters in de Tora zien en de mooie toramantel* voelen. Het Sjema* horen en meezingen. Het is een manier van beleven. Naast veel verhalen is ook de keuken een onderdeel van Joodse les. De seder* wordt een andere belevenis als de leerlingen zelf charoset* maken. En als ze dan ook binnen achttien minuten matzes* moeten bakken, weten ze wat het is om snel weg te moeten.”

Matty (hoofd onderwijs, 1944)

Citaat 3

“Wij zijn Joods, dat betekent dus dat wij onze kinderen opvoeden met alles wat daarbij hoort. We eten bijvoorbeeld volledig koosjer, vieren de sjabbat en de gedenkdagen, gaan naar sjoel. Joods ben je 24 uur van de dag, in alles wat je doet. Dat geven we onze kinderen mee. Wij leven naar de geboden, de mitswot. Wil je je kinderen Joods opvoeden, dan moet je het zelf, als ouders, voorleven. Doe je dat niet, dan nemen de kinderen het niet serieus.”

Citaat 4

“Mijn ouders waren niet religieus. Veel Joden waren in die tijd niet gelovig. Ik ben zover ik me herinner een keer met mijn opa, de vader van mijn moeder, naar Sjoel geweest. Ik denk dat dit met Jom Kippoer* was. Op vrijdagavond aten we altijd kippensoep. We hadden geen gebruiken, rites met Sjabbes. (...) Het voortzetten van de traditie vind ik het belangrijkste. Ik ben Joods geboren en dan hoor ik erbij. Bij mij is het Jodendom meer dan de religie, het is de etniciteit. Het Jodendom heeft iets gemeenschappelijks door de cultuur, de meer dan 5000 jaar oude geschiedenis.”

Maurice Mol (1936)

Citaat 5

“We hadden geen gescheiden keuken. Toen ik een jaar of veertien was, vertelde een vriendin mij dat zij geen melk en vlees combineerden. Dat deden wij thuis wel. Ik was nieuwsgierig en ben dit toen gaan uitproberen. Dat beviel goed. Ik ben toen strenger geworden voor wat betreft mijn eten. (...)

Ik heb geen gescheiden keuken, maar ik mix geen vlees en melk. (...) Ik bepaal mijn eigen striktheid met de regels en de ruimte die er is binnen het Jodendom. Op dit moment zou ik ook graag eenmaal per maand een Sjabbatmaaltijd willen organiseren met leeftijdsgenoten, maar waar haal ik de tijd vandaan?"

Danielle Nativ (1988)

Citaat 6

"Jodendom is een familie. Als ik een Jood tegenkom dan is er gelijk een herkenning. Ik voel dan ook een zekere bescherming. Als je deel uitmaakt van een Joodse gemeente, dan weet je dat er altijd wel iemand voor je zal zijn, als dit nodig is. Je bent Joods geboren. Je kunt vervolgd worden en dan heb je die bescherming nodig."

Noah (1999)

Citaat 7

"Mijn moeder houdt ons altijd voor dat je een onderdeel moet zijn van de Joodse gemeente en zij probeert een bijdrage te leren. Na mijn Bat Mitswa heb ik ook meegeholpen met Joodse les. Wij volgen als familie de traditie om tijdens de feestdagen de verhalen aan elkaar te vertellen en zijn regelmatig in sjoel."

Sabrina (1997)

Citaat 8

"Mijn ouders hebben het Joodse gedachtengoed en de normen en waarden zeker meegegeven. Belangrijk is het respect voor de medemens en dat je mensen behandelt zoals jezelf behandeld wilt worden. De verbondenheid met Israël was altijd aanwezig. We zijn meerdere keren naar Israël geweest met het hele gezin. Een fascinerend land met wel enorme problemen. (...) Wat ik mijn kinderen meegeef is trots zijn op je Joodse identiteit. Respect hebben voor anderen. Vanuit huis heb ik het plezier voor studeren meegekregen en kennis vergaren op welk gebied dan ook. Mij staat voor ogen een ets van de rabbijn die aan het studeren is. Het Joodse volk is een lerend volk. Dit probeer ik mijn kinderen ook voor te houden."

Marinus van Praag (1957)

Citaat 9

"Ik vind het fijn om naar sjoel te gaan. Voor mij is dat, net als bij meerdere mensen: 20% geloven in een Almachtige en 80% traditie. Ik vind deze traditie mooi: de herinneringen met liederen, bepaalde gebeden, vermengd met eigen herinneringen van vroeger."

Eddy Robles (1952)

Citaat 10

"Mijn ouders hielden zich aan een traditionele beleving van de Joodse leefregels: kosjer eten, Sjabbat houden en natuurlijk de feesten in ere houden. In ons dorp (*in Tunesië, red.*) was de synagoge in een huisje gevestigd. Hier gingen alleen de mannen naar toe. Op donderdag ging ik naar de Joodse school en daar leerde ik Joodse geschiedenis en Hebreeuws.

Hoe probeer ik elke dag Joods te leven? Door te denken aan wat mijn ouders me bijgebracht hebben en wat ik in sjoel leer geleerd heb. (...) Leren is jezelf ontwikkelen, is voortuitgang."

Lucienne Splint-Mimouni (1950)

NU VAN WAARDE VOOR HEM/HAAR 	(NOG) NIET WEGGEDAAN 	ACHTER ZICH GELATEN

Verklarende woordenlijst (voor zover niet uitgelegd op blz. 6-8):

- bat mitswot meervoud van bat mitswa, volwassen worden van een Joods meisje
- challe gevlochten brood voor de sjabbat
- charoset een van de gerechtjes van de sederviering, in Nederland meestal een mengsel van appel, noten, rozijnen en wijn; symboliseert de klei waarmee de Israëlieten stenen moesten bakken in Egypte

Hoge Feestdagen	de belangrijkste Joodse 'feestdagen' in het najaar, nl. Joods Nieuwjaar en Grote Verzoendag
Jom Kippoer	Grote Verzoendag, dag van vasten en inkeer.
Koosjer	volgens de Joodse voedselvoorschriften, bijvoorbeeld scheiding van vlees en melkproducten.
matse	plat rond brood zonder gist of zuurdesem, wordt gegeten met Pesach
seder	Joodse paasviering die 's avonds wordt gehouden, ter herinnering aan de bevrijding uit Egypte (Exodus), met een maaltijd
sjabbestafel	sjabbes = sabbat, 7 ^e dag van de week, de Joodse rustdag; begint vrijdagavond. Sjabbestafel is de feestelijk gedekte tafel voor de viering van sabbat op vrijdagavond.
Sjema	een van de belangrijkste Joodse gebeden, wordt o.a. gebeden in het ochtend- en avondgebed. Het Sjema bestaat uit drie teksten uit de Tora: Deut. 6,4-9 en 11,13-31 en Num. 15,37-41)
sjoel	synagoge
toramantel	vaak rijk versierd beschermende hoes om de Torarol in de synagoge

5. DE PARADOX VAN DE OPVOEDING

We hebben paragraaf in 1-4 gekeken naar wat geloofsopvoeding betekent, wat we hebben meegekregen en aan onze kinderen meegegeven en waarom. In de gesprekken is ongetwijfeld ook naar voren gekomen dat we onze eigen weg zijn gegaan. We hebben van alles meegekregen van onze ouders en onze omgeving, maar niet alles meegenomen. Ook wij zetten onze kinderen op een pad waarvan wij overtuigd zijn dat het goed is, maar we zijn ons ervan bewust dat het uiteindelijk aan hen is om op dit pad verder te gaan – of een andere route te kiezen. Vasthouden om los te laten is de paradox van de opvoeding. Die paradox wordt hieronder op filosofische wijze beschreven.

Hans Achterhuis over het gebod 'Eert uw vader en uw moeder'

“De filosofische overweging die ik bij dit gebod betrek komt van de Joodse filosoof Hannah Arendt. In haar artikel “The Crisis in Education” zegt ze dat een kind geborgenheid nodig heeft en vanuit die geborgenheid langzaam kennis moet maken met de wereld. Tegelijkertijd is zij de filosoof van opnieuw beginnen en afstand nemen van de traditie. Maar als je niet weet waar je je tegen afzet, loop je het waanzinnig grote gevaar in herhalingsdwang te vervallen. In het communisme zijn allerlei grote structuren van de Russisch-orthodoxe kerk overgenomen, terwijl ze zich daartegen verzetten, waarschijnlijk omdat ze niet snaptten waar het over ging. Om een dergelijke herhaling te voorkomen moeten we die traditie doorgeven, en dat kan alleen als we onze ouders, onze worteling, waarderen. Als we de traditie doorgeven aan de jeugd, geven we hun de kans hiermee te breken. De verhalen die overgeleverd zijn, vormen ons op een bepaalde manier. Je kunt kinderen niet zomaar in de wereld gooien zonder traditie; dan dwarrelen ze maar een beetje rond. Geef ze die *Bildung*, dan kunnen ze later zeggen dat ze het onzin vinden.”

Bron: Filosofie Magazine, december 2015

Vragen

Wat herkent u in uw eigen leven/de opvoeding van uw kinderen van datgene wat Achterhuis hier schetst?

Waarom pleit hij ervoor de/een traditie door te geven?

Wat vindt u van zijn argumenten?

Er wordt wel gezegd dat het onjuist is kinderen religieus op te voeden, omdat ze daarvoor niet zelf gekozen hebben. Wat vindt u van dat argument?

Voor de begeleider

Deze tekst en bijbehorende vragen zijn zeer geschikt om aan de orde te laten komen in een gespreksgroep die bestaat uit verschillende generaties. Laat eerst groepjes generatiegenoten zich over de vragen buigen, alvorens te komen tot een plenair gesprek. En vermijd argumenten in de trant van 'vroeger was alles beter/slechter'.

6. VERDER LEZEN EN VERDER KIJKEN

In de blokjes 'voor de begeleider' (zie boven) vindt u al een aantal verwijzingen naar literatuur en audiovisueel materiaal. Ter aanvulling de volgende tips

Palache, Ronit. (2016). *Ontroerende onzin. De joodse identiteit in het Nederland van nu*. Amsterdam: Prometheus

Vanderstraeten, Margot. (2017). *Mazzel tov*. Amsterdam: Atlas Contact

Mensen van goede wil. Een serie uitzendingen over de RK Kerk en de interreligieuze dialoog n.a.v. 60 jaar Nostra aetate, met aandacht voor het dagelijks leven, in het bijzonder in christendom en jodendom http://www.uitzendinggemist.net/programmas/6599-Rkk_Dialoog.html

Voor laagdrempelige informatie over het jodendom zie de website van het kindermuseum van het Joods Historisch Museum: <http://jck.nl/nl/page/spreekbeurt>

Verder is een bezoek aan dit Kindermuseum en het hele Joodse Culturele Kwartier te Amsterdam zeer de moeite waard: voor informatie zie <http://jck.nl/>

Combineer dit bezoek met een bezoekje aan het Bijbels Museum: <https://bijbelmuseum.nl/>

De werkgroep Dag van het Jodendom wil rabbijn Albert Ringer, het bestuur van de Liberaal Joodse Gemeente Rotterdam en de geïnterviewden danken voor de toestemming te citeren uit het boekje *Le dor wador*. Daarnaast danken we Albert Ringer voor zijn waardevolle adviezen bij de totstandkoming van dit materiaal en de heer J. Belinfante voor zijn tekstbijdragen.